

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 109.106.2026
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, 2, м. Одеса, 65082

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ПАРХОМЕНКО ОЛЕКСАНДРА ГРИГОРОВИЧА** на
тему: **«СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗАХВОРЮВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 «Природничі науки»
за спеціальністю 106 «Географія»

Аналіз дисертаційної роботи **Пархоменко Олександра Григоровича** **«СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 «Географія» з галузі знань 10 «Природничі науки», дає змогу зробити висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності й надати загальну оцінку дисертації.

Актуальність теми виконаної роботи. Нині, в умовах системних демографічних зрушень, глибоких соціально-економічних трансформацій та безпрецедентних безпекових викликів, спричинених воєнним станом, питання збереження людського капіталу та забезпечення громадського здоров'я набувають стратегічного значення для національної безпеки України. Проте, попри високу суспільну значущість, сучасна вітчизняна теоретико-методологічна база суспільно-географічного аналізу здоров'я населення залишається недостатньо адаптованою до динамічних змін, а дослідження територіальної диференціації захворюваності та чинників її формування часто мають несистемний характер. Саме тому дослідженні дисертантом складні питання взаємодії демографічних, соціально-економічних, екологічних та інституційних чинників у формуванні медико-географічної ситуації країни наразі є вкрай актуальними. Суспільно-географічний підхід до вивчення

захворюваності, обраний автором, не лише доповнює медико-статистичні дослідження, а й принципово змінює рівень їх аналітичного узагальнення: від реєстрації показників – до виявлення закономірностей просторової організації суспільства. Усе вище вказане свідчить про високий ступінь актуальності обраного напрямку, його своєчасність для розвитку географічної науки та практичну цінність для подолання сучасних викликів.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний із науковою темою кафедри економічної та соціальної географії і туризму геолого-географічного факультету «Особливості формування регіональних рекреаційних комплексів в Українському Причорномор'ї» (тема № 316, номер державної реєстрації НДР 0121U113483, роки виконання 2021–2025 рр., наказ ОНУ імені І.І. Мечникова № 9075-18 від 05.10.2021 р.).

Наукова новизна отриманих результатів.

Дисертаційна робота Пархоменко є самостійно виконаним комплексним науковим дослідженням, в якому викладено авторський підхід у розробці теоретико-методологічних засад та практичного інструментарію суспільно-географічного аналізу захворюваності населення України.

Найбільш вагомими елементами наукової новизни дисертаційного дослідження є:

1. Вперше захворюваність населення обґрунтовано як складне соціально-територіальне явище. Автор довів, що стан здоров'я є не лише медичним показником, а й інтегральним індикатором якості територіальної організації суспільства, що залежить від поєднання демографічних, екологічних та інституційних чинників.

2. Розроблено оригінальний авторський алгоритм дослідження, що забезпечує логічний перехід від теоретичного осмислення категорій («суспільне здоров'я», «медико-географічна ситуація») до прикладного інтегрального районування.

3. Запропоновано нову методику інтегрального суспільно-географічного районування на основі використання коефіцієнтів територіального відхилення (КТВ). Це дозволило дисертанту не просто зафіксувати статистичні відмінності, а здійснити типізацію регіонів за рівнем медико-географічної напруженості.

4. Удосконалено підходи до виявлення чинників територіальної диференціації захворюваності. Дисертанту вдалося перейти від простої фіксації регіональних розбіжностей до їх глибокого суспільно-географічного пояснення через взаємодію факторів середовища.

5. Дістали подальшого розвитку концептуальні засади використання медико-географічного аналізу для стратегічного планування повоєнного відновлення територій та оптимізації мережі охорони здоров'я.

Практичне значення отриманих дисертантом результатів. Дослідження Пархоменко О. Г. містить безсумнівно нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих науково-практичних завдань. Головні досягнення автора – розробка теоретико-методологічної бази суспільно-географічних досліджень захворюваності населення України, зокрема соціально-територіального моделювання медико-географічної ситуації; розробка методики інтегрального районування територій на основі коефіцієнтів територіального відхилення (КТВ) та типізація регіонів за рівнем медико-географічної напруженості.

Особливий акцент в роботі приділено обґрунтуванню стратегічних напрямів оптимізації профілактичної медико-географічної політики в умовах сучасних демографічних, соціально-економічних і безпекових викликів. Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій щодо вдосконалення територіальної організації системи охорони здоров'я та зниження просторових диспропорцій у стані здоров'я населення. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування, Міністерством охорони здоров'я України та Центром громадського здоров'я при розробці регіонально диференційованих стратегій розвитку громадського здоров'я та планів повоєнного відновлення територій.

Результати досліджень впроваджені також в освітній процес на кафедрі економічної та соціальної географії і туризму Одеського національного університету імені І. І. Мечникова при викладанні навчальних дисциплін («Основи суспільної географії», «Географія населення», «Медична географія», «Економічна і соціальна географія України») та в науково-практичну діяльність при підготовці звітів з моніторингу екологічного стану та якості життя населення регіону.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи є достатньо обґрунтовані, загалом відповідають зазначеним у роботі меті та завданням, викладені у загальних висновках і висвітлені в опублікованих працях (9 наукових праць, з них: 5 статей у періодичних наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія Б); 4 публікації – у матеріалах і тезах конференцій та семінарів).

Отримані результати забезпечується достатньою апробаційною базою, що доповідалися та обговорювалися на конференціях різних рівнів (Міжнародна

наукова-практична конференція «Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньонаукових програм в умовах військового стану: виклики та варіанти впровадження», Одеса, 2023 р.; Всеукраїнська науково-практична конференція, присвяченої пам'яті та 85-річчю з Дня народження професора О. Г. Топчієва, Одеса, 2024 р.; Міжнародна наукова-практична конференція «Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньонаукових програм в умовах воєнного стану: виклики та варіанти впровадження», Одеса 2025 р.; Всеукраїнська конференції молодих вчених «Ґрунтово-земельні ресурси України», Одеса, 2025) та щорічних наукових конференціях студентів та аспірантів і професорсько-викладацького складу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (2023-2025 рр.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність, характеристика основних положень роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (184 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації разом з додатками становить 375 сторінок. Робота містить 47 таблиць, 59 рисунків та 5 додатків. Логічність та послідовність викладу тексту роботи відповідає поставленим завданням дослідження.

Детальний аналіз дисертаційної роботи Пархоменко О. Г. підтверджує сильні сторони цілісного наукового дослідження, яке є, на мою думку, вагомим внеском у сучасну українську географічну науку, зокрема у розвиток медичної та суспільної географії.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації результатів та їх впровадження.

У першому розділі висвітлено теоретико-методологічні засади суспільно-географічного дослідження захворюваності населення. Проведено ретроспективний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду медико-географічних студій, уточнено понятійно-категоріальний апарат («суспільне здоров'я», «медико-географічна ситуація») та обґрунтовано авторський чотириетапний алгоритм дослідження захворюваності як соціально-територіального явища.

У другому розділі проведено всебічний аналіз передумов і чинників формування територіальної диференціації захворюваності населення України. Автором детально досліджено вплив демографічних (зокрема старіння населення), соціально-економічних (рівень доходів), природно-екологічних та інституційних чинників. Доведено, що саме специфічне поєднання цих факторів

у конкретному територіальному середовищі формує унікальну просторову конфігурацію захворюваності.

У третьому розділі здійснено комплексний просторовий аналіз захворюваності за нозологічними групами (серцево-судинні, онкологічні захворювання, туберкульоз тощо) та проведено інтегральне суспільно-географічне районування. На основі авторської методики КТВ виокремлено типи регіонів за рівнем медико-географічної напруженості та обґрунтовано стратегічні напрями оптимізації профілактичної політики, що є критично важливим для сталого розвитку територій та системи охорони здоров'я.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають вагомe теоретико-практичне значення для розвитку української географічної науки.

Одержані дисертантом результати достатньо повно представлено у висновках до кожного розділу та загальних висновках, що відповідають головним положенням пропонованого дослідження та його завданням. Отже, за обсягом і змістом дисертації можна зробити заключення про повне та різнобічне вивчення сформульованої проблеми, що дозволило автору здійснити комплексний аналіз суспільно-географічних аспектів дослідження захворюваності населення України.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. За результатами дослідження дисертаційної роботи опубліковано в 9 наукових працях, з яких 5 - статей у періодичних наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія Б); та 4 публікації – у матеріалах і тезах конференцій та семінарів.

Зазначене дозволяє зробити твердження, що представлена дисертаційна робота в повній мірі забезпечена опублікованими працями здобувача, при цьому результати дисертаційного дослідження висвітлені в зазначених наукових працях в повному обсязі.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації. Позитивно оцінюючи науковий рівень та практичну значущість дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та побажання:

1. Для роботи, що позиціонується у суспільно-географічній площині, дещо незначно представлений картографічний матеріал щодо часової динаміки. Автор буде типологію переважно на статичному зрізі (переважно 2023–2024 рр.), тоді як порівняльні картосхеми, наприклад, для 2014 та 2024 рр. дозволили б наочно продемонструвати просторові зрушення медико-географічної ситуації, що відбулись за десятиліття.

2. Методика КТВ, при всій її логічній стрункості, потребує більш чіткого обговорення чутливості до аутлаєрів. Зокрема, значення КТВ поведінково-травматичного блоку для Хмельницької обл. (3,51) є настільки аномально високим порівняно з іншими регіонами, що виникає питання про можливу статистичну деформацію (особливості обліку, міграційні ефекти). Це питання заслуговує на окремий методичний аналіз.

3. У підрозділі щодо онкологічної захворюваності доцільно було б більш виразно підкреслити методологічне застереження стосовно різниці між реальною захворюваністю і рівнем виявлення (detection rate). Регіони зі слабкою медичною інфраструктурою можуть демонструвати нижчий КТВ не через кращу ситуацію, а через недовиявлення – особливо для форм раку, що потребують ендоскопічної діагностики.

4. Список використаних джерел охоплює переважно публікації до 2024 р. Враховуючи стрімкий розвиток просторової епідеміології (spatial epidemiology), доцільно було б ширше залучити публікації 2023-2025 рр. у виданнях Lancet Public Health, Geospatial Health, International Journal of Health Geographics, що посилює міжнародний контекст дослідження.

5. Незначним недоліком є певна нерівномірність деталізації нозологічних груп у третьому розділі. Серцево-судинному та онкологічному блокам приділено значно більше уваги, тоді як поведінково-травматичний і неонатально-дитячий блоки, що мають вагомий внесок у КТВ ряду регіонів (зокрема, Хмельницької та Житомирської областей), висвітлені менш детально.

Зазначені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження, підкреслюють дискусійний характер окремих положень та свідчать про глибокий науковий пошук автора.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації. При детальному і глибокому розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено. Текст дисертаційного дослідження, стиль подання матеріалів та його наукові результати дають підстави стверджувати, що здобувач вдало та з дотриманням загальних вимог до академічної доброчесності виконав своє дослідження. Зміст анотацій українською та англійською мовами за своєю сутністю ідентичні основним положенням дисертації й відображають її мету та новизну.

Загальний висновок. Загалом дисертаційна робота **Пархоменко Олександра Григоровича «СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ»** є самостійною, завершеною науковою працею, виконаною на правах рукопису на актуальну тему з використанням сучасного термінологічного апарату й

належної теоретико-методологічної бази дослідження. Робота виконана на високому кваліфікаційному науковому рівні, розкриває зміст проблематики і містить науково-обґрунтовані результати, які мають наукову новизну, вагоме теоретичне та практичне значення, засвідчують особистий внесок здобувача та достатньо повно представлені у наукових працях.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 106 «Географія», вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, з наступними змінами), а її *автор – Пархоменко Олександр Григорович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія».*

Рецензент:

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії України,
грунтознавства і земельного кадастру
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Валентина ТРИГУБ

Особистий підпис канд. геогр. наук.
Валентини
Тригуб
Ст. інспектор відділу кадрів
Марина Рахманова

